

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Михаил Иванов Груев – СУ „Св. Климент Охридски“/
Държавна агенция „Архиви“, хабилитиран в Професионално
направление 2.2. – История и археология (История на България) върху
научните трудове за участие в конкурс за заемане на академичната
длъжност „доцент“ по Професионално направление 2.2. - История и
археология (История на България), обявен в обявен в ДВ бр.
93/26.11.2019 г., с кандидат гл. ас. д-р Живко Ангелов Лефтеров

I. Оценка за съответствие с минималните национални изисквания и изискванията на Нов български университет

Съз заповед на ректора на Нов български университет З-РК-115/27.01.2020 г. съм определен за член на научно жури за провеждане на конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ по Област на висше образование – 2. Хуманитарни науки; Професионално направление – 2.2. – История и археология; Научна специалност – 05.03.06 – История на България, в департамент „История“ на НБУ. Конкурсът е обявен в Държавен вестник, бр. 93/ 26.11.2019 г. С вътрешно решение на научното жури съм определен за рецензент. При придвижването и реализацията на цялата процедура до настоящия момент не са допуснати нарушения и са спазени законовите изисквания. На базата на представените документи има всички основания да се заключи, че тя е осъществена в съответствие със Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение, както и с Наредбата за развитие на академичния състав в НБУ. Даденият по-нататъшен ход на процедурата изцяло отговаря на изискванията на посочените нормативни актове. Единствен кандидат в конкурса е гл. ас. д-р Живко Ангелов Лефтеров. Същият е избран на тази академична длъжност след конкурс през 2013 г., поради което предмет на рецензията ще бъдат само публикациите му след това. Кандидатът е предложил за участие в конкурса за доцент една публикувана монография, още една публикувана монография на базата на защитения през 2012 г. дисертационен труд, 12

студии и статии, 1 предговор към издаден документален сборник, на който кандидатът е съавтор, съсъставител и съредактор, както и две документални публикации, едната от които в две части. Предложените за участие в конкурса трудове напълно съответстват както на минималните национални изисквания, така и на изискванията на НБУ, за заемане на академичната длъжност „доцент“.

II. Изследователска дейност и резултати

Сред предложените за рецензиране текстове без съмнение с най-голяма научна тежест и приносност се отличава монографичният труд на Живко Лефтеров „Англиканската църква, Източното православие и България“, издадена от издателство „Ашур“ през 2017 г. Работата е с обем 298 страници и, както се вижда и от заглавието, е посветена на проблем, който до този момент не е изследван монографично. Може да се каже, че като цяло той е и слабо проучен, ако изключим няколко по-обща и обзорни работи върху евангелските деноминации, центрирани преди всичко върху предосвобожденската епоха. Действително, отстрани погледнато, темата изглежда периферна и дори маргинална за българския контекст, но именно в това се състои част от предизвикателството пред изследователя, през него могат да бъдат тествани способностите му за анализ, синтез и обобщение на наличната фактология, както и за нейното поставяне в по-общ национален и международен контекст. Задачата се усложнява и от факта, че темата е интердисциплинна, доколкото предполага навлизане и в богословски проблеми, както и в сферата на международните и междуцърковните отношения. Макар като цяло изследването да остава в полето на класическата историография, през цялото време авторът му реферира и към богословските дебати в рамките на англиканската и православните църкви и към международния контекст, в който се случва всичко това. В първата глава, посветена на историческите контакти между Англиканската църква и Източното православие от възникването ѝ през XVI в. до началото на XX в.

Лефтеров демонстрира способността си да интерпретира по нов начин принципно известна и проучвана фактология. Това особено се отнася около проблемите на българската църковна независимост, както и около отзвук на Илинденското въстание в англиканските среди. Към познатата фактология в тази част на изложението Лефтеров добавя и нова, свързана с повторно разгорелия се дебат в българското общество накъде да върви българската църква след Балканските войни и гласовете в полза на т. нар. от него „Трети път“. Определено проносна е частта, посветена на контактите между двете църкви в рамките на икуменическото движение след Първата световна война, както и на опитите за взаимно признаване на апостолска приемственост. Този процес авторът разглежда в контекста на международната конюнктура и на дипломатическите усилия за избягването на нова световна война. Основната част от изложението е посветена на англикано-православния диалог в годините на Студената война. Следва да се отбележи широтата на интерпретацията от страна на автора на взаимоотношенията между БПЦ и Англиканската църква, поставени в контекста на новата фаза, в която навлиза икуменическото движение след Втората световна война, консолидацията на източноправославните църкви зад позицията на Московската патриаршия, взаимоотношенията с Ватикана и т. н. Всички тези фактори са подробно изследвани и поставени в тяхната взаимна връзка и обусловеност. В този смисъл приносна ми се струва частта, посветена на Първото всеправославно съвещание в Москва през 1948 г. и враждебната позиция на участващите в него църкви по отношение на икуменизма. Това поставя в нова светлина и самото отстраняване на екзарх Стефан от позицията му на председател на БПЦ. Този проблем е добре изследван в литературата, но за първи път Лефтеров посочва и логично обяснение, наред с известните вътрешни конфликти между клира. Разбира се, следващите глави, свързани с безкрайната тема за англикано-православния диалог също имат своята стойност. Следва обаче да се отбележи, че във втората част от изложението Лефтеров е потънал в редица подробности и детайли, които на моменти отегчават читателя. Сред тази

обилна фактология се получил и ефекта на „потъването“ на част от големите достойнства на труда.

Другата съществена част от творчеството му се състои от публикуваните статии, студии и документални издания. Тематично те биха могли да се разпределят в няколко категории. Сред тях най-многобройни са публикациите, свързани с историята на Бялото братство в България. Тук централно място заема монографията му „Религиозната политика на Българската комунистическа партия и Бялото братство“, публикувана през 2018 г. в Издателството на НБУ. Доколкото тя представлява преработен вариант на защитения от кандидата през 2012 г. дисертационен труд, тя няма да бъде рецензирана, но факт е, че Лефтеров запази трайния си интерес към тази тема и продължи да я развива в някои последващи публикации. На нея е посветена една от статиите му в сп. „Християнство и култура“, както и немалък брой издирени от автора и неизвестни до този момент документи, публикувани в два от годишниците на Департамент „История“ на НБУ (съответно т. V-VI – 2014 г. и т. VIII – 2016 г.). Общото за всички тези публикации е поставянето на изследвания проблем в по-широкия контекст на цялостната атеистична политика на комунистическия режим. Нещо повече – това, което обикновено се пропуска от другите изследователи, но е много добре застъпено при него, е обвързването на пулсациите на тази политика със случващото се в Съветския съюз по същото време.

Вторият тематичен кръг е около проблемите на различните евангелски църкви в България, голяма част от които са обобщени в цитирания вече монографичен труд. Тук обаче могат да се причислят не само работи, свързани с англиканската църква, но и такива, посветени на методистката, както и по-обзорни публикации върху различните протестантски деноминации. Става дума за негови текстове, публикувани на страниците на списанията „Минало“, „Македонски преглед“, „Християнство и култура“, „Исторически преглед“, както и в годишника на Департамент „История“ на

НБУ. Голяма част от тях са реферирани издания с научно рецензиране, при част от тях и анонимно такова. Освен това Лефтеров е автор и на документална публикация в „Известия на държавните архиви“, т. 105, включваща нови и непознати документи за процеса срещу евангелските пастори през 1949 г. Бих искал специално да подчертая този афинитет на автора към обнародването на документи, свързан с много сериозен, но обикновено оставащ невидим и недооценен труд. Този тип публикации на Лефтеров се отличават с прецизна археографска работа, придружена с изготвянето на много бележки и посочвания.

Третият тематичен кръг в творчеството на Лефтеров е свързан с отдавна проучваната от него тема за атеистичната политика на комунистическия режим. Той засяга този проблем и в двете си монографии и в повечето свои публикации. Вероятно това е предизвикало у него амбицията да сглоби цялата мозайка от факти и да ги превърне в самостоятелен обект на научно дирене. Както беше вече отбелязано, особено приносно е, че този проблем не се разглежда изолирано от Лефтеров, а в пряка връзка със съветския контекст. В една от публикациите си в сборник, посветен на 20-годишнината на Департамент „История“, той се спира на отношението на режима в Съветска Русия и впоследствие в Съветския съюз към евангелските църкви. Намирам този текст за особено важен, тъй като той задава модела, по който впоследствие ще се развият и взаимоотношенията между режима в София и различните евангелски църкви. Този проблем е подробно развит и във вече цитирания хабилитационен труд на Лефтеров. Друга негова публикация е посветена на цензурата върху религиозната литература в годините на комунистическия режим (В сборник, посветен на цензурата върху българската литература и печат, публикуван през 2018 г.). Към този тематичен кръг следва да се добавят и публикациите му около проектите за преустройство на центъра на българската столица, предвиждащи унищожаването на значими религиозни обекти. До голяма степен съдържанието в тях се повтаря, затова и кандидатът коректно е посочил като

една и съща публикация тази в списание „Християнство и култура“, и тази в „Богословска мисъл“. С известни разновидности основните тези са представени и в неговата публикация в „Известия на държавните архиви“, т. 108.

Към този преглед на тематичното разнообразие в творчеството на Живко Лефтеров бих обособил и раздел „Други“, в който попадат негови публикации, посветени на депортационната политика на съветския режим при Ленин и Сталин (Годишник на Депатамент „История“, т. IX - X), на действията по времена Първата световна война на ротата на капитан Никола Лефтеров, очевидно родственик на кандидата, и пр. Тук бих добавил и значимата работа на автора, съвместно с д. ф. н. Момчил Методиев, по издаването на дневника на патриарх Кирил (Кирил, патриарх Български. Дневници. София: НБУ, 2018). Донякъде съм свидетел на сериозната и задълбочена работа на двамата съставители, които прецизно преровиха обемния фонд в ЦДА на патриарх Кирил, за да открият, разчетат и подредят пръснатите на най-неподозирани места негови дневникови бележки. Всички тези публикации разширяват тематичното „ветрило“ в творчеството на автора.

Освен всичко, посочено по-горе, кандидатът отчита участие и в инициативните комитети около провеждането на три конференции и на един международен научен конгрес. Самият той е участвал с доклади на три международни научни конференции и с осем – на национални. Посочва и участия в три изследователски проекта, единият от които има като резултат публикуваните дневници на патриарх Кирил. Кандидатът отчита и четири участия в редакционни колегии. Общият брой забелязани цитирания е в 24 публикации, в някои от които той е цитиран неколкократно. За един относително млад изследовател това е много добър показател за референтност и разпознаваемост в науката.

III. Учебна и преподавателска дейност

Тази част от рецензията се основава преди всичко на доклада за самооценка на кандидата, както и на приложената негова автобиография. От цитираните документи се вижда, че през периода от 2014 г. Лефтеров е бил ангажиран в доста интензивна и непрекъсната преподавателска дейност и извънаудиторна заетост. Кандидатът отчита активно участие в разработването и акредитацията на всички бакалавърски и магистърски програми на департамент „История“ през последните години. През разглеждания период той е член на комисията по фонд „Учебни програми“ на Факултета за базово образование. Бил е научен ръководител на 12 успешно защитили дипломанти и рецензент на 8 други. Освен това той е бил организатор и лектор в 10 пътуващи семинара на НБУ. Информацията за тях, както и темите, по които е бил лектор, са публикувани на официалния сайт на НБУ, департамент „История“. Според данните, предоставени от Центъра за качество и оценяване на НБУ, кандидатът е бил оценен в анкетните карти на студентите с отличната оценка 4, 58.

IV. Административна и обществена дейност

Съгласно цитираните вече документи, административната натовареност на Живко Лефтеров започва през далечната вече 2004 г., когато той става директор на базова програма „История“ в НБУ и заема тази позиция до 2011 г. Едновременно с това до 2008 г. той съвместява и позицията на директор на бакалавърска програма „История“. В периода 2005 – 2008 г. е член и на Факултетния съвет на Бакалавърски факултет. От 2015 до 2017 г. е член и на Комисията по качеството на НБУ. Тези факти свидетелстват за богат административен и управленски опит на различни позиции и в различни качества, което очевидно го е превърнало в добър познавач на целия учебен процес.

V. Заключение

Всичко казано по-горе ми дава основание да заключа, че пред почитаемото научно жури е представена една достойна кандидатура за заемането на академичната длъжност „доцент“ в департамент „История“ на Нов български университет. Става дума за един доказал се вече в науката и в преподавателската работа специалист, чието творчество се отличава с коректност към фактите, научна добросъвестност и задълбоченост. Макар повечето от неговите трудове да са посветени на по-частни проблеми, те се характеризират и с широка историческа и езикова култура. Оценката ми за цялостната му академична дейност е категорична положителна и аз убедено гласувам „за“ заемането от гл. ас. д-р Живко Ангелов Лефтеров на академичната длъжност „доцент“.

13.03.2020

Рецензент:

/доц. д-р Михаил Груев/

